

ב"ה

י"ט כסלו - וישלח

קטנתי מכל החסדים

בראשית לב, יא.

הגומל לחייבים טובות

בנוסח ברכת הגומל מצינו דבר פלא שלא מצינו בנוסח שאר הברכות, ברכות הניה וברכות הודאה – "ברוך . . הגומל לחייבים טובות שגמלני טוב", דלכאורה¹, כאשר מברכים ומודים להקב"ה צריך לומר רק על מה היא ההודאה, ואם כן, היה צריך להיות נוסח הברכה: "ברוך . . שגמלני טוב", ולמה צריך להזכיר חובה לעצמו ולומר "הגומל לחייבים טובות"?

... ויובן מפנימיות הענין בזה – כמרומוז גם באגרת הקודש... 'קטנתי מכל החסדים'², שכתבה רבינו הזקן לאחרי שיצא מבית האסורים, שאז היה אצלו הענין ד"פדה בשלום נפשי"³, ולאחרי זה שלח אגרת הקודש זו.

ותוכן הדברים - "שבכל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד, כי חסד .. היא בחינת קרבת אלקים .. וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה, צריך להיות יותר שפל רוח למטה מטה .. כל שהוא קמיה יותר הוא יותר כלא ואין ואפס . . ובזאת התנצל [יעקב] על יראתו מפני עשו, ולא די לו בהבטחתו והנה אנכי עמך כו"⁴, מפני היות קטן יעקב במאד מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים, כי במקלי כו', [והיינו, שריבוי החסדים, ש"במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות"⁵, פעל אצלו הענין

¹ בכל הבא לקמן – ראה לקו"ש חל"ג ע' 138 ואילך משיחה זו.

² ס"ב.

³ תהלים נה, יט. וראה אג"ק שלו ח"א ע' צח ואילך (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).

⁴ ויצא כח, טו.

⁵ וישלח לב, יא.

ד"קטנתי", מצד הקירוב שהיה לו מלמעלה], ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו', וכמאמר רבותנו ז"ל⁶ שמא יגרום החטא, שנדמה בעיניו שחטא".

והענין בזה - שכאשר נמצאים "קרוב קרוב יותר", אזי אפילו ענין קל שלא לפי כבודו של מלך מלכי המלכים הקב"ה הרי הוא תופס מקום יותר ונוגע יותר, ובסגנון חכמינו ז"ל⁷: "מחוו ליה במחוג קמיה מלכא כו", [מראים לו ברמז בפני המלך] היינו, שכאשר עומדים לפני המלך, הנה אפילו תנועה קלה נחשבת מרידה במלכות רחמנא ליצלן.

ובפרטיות יותר - כמבואר טעם הדבר במאמרים⁸ המבארים הענין בעבודת ה' ומוכן גם בפשטות הדברים; כאשר ישנו "איש הדיוט ונבזה ושפל אנשים ומנוול המוטל באשפה" (כדאיתא בתניא⁹), ובא הקב"ה בכבודו ובעצמו, ומראה לו ענין של "חסדים" ו"אמת" - הנה ריחוק הערך שביניהם מעורר שפלות גדולה ביותר וביותר אצל איש ההדיוט כו' שאליו יורד המלך.

ונוסף על הרגש ד"קטנתי" שמתעורר מצד המקבל, ישנו ענין זה גם מצד המשפיע שמראה ה"חסדים" וה"אמת" - כי, ככל שניתוסף יותר גילוי אלקות, הולכת ופוחתת הנתינת-מקום למציאות ויש.

ועל דרך שמצינו בעבודת האדם למטה - בהחילוק שבין ימות החול ליום השבת¹⁰; בימות החול העבודה היא באופן שצריכה להיות מציאות של עשיה דוקא - "בכל אשר תעשה"¹¹, שזהו הכלי ל"ברכך ה' אלקיך", וכמאמר רבותינו ז"ל¹² "יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר אשר תעשה", ובמכילתא¹³ איתא; "ששת ימים תעבוד"¹⁴, "זו מצות עשה", והיינו, שעל פי תורה צריכה להיות מציאות יש - שזהו ענין העשיה, ענין הנפרד מן העצם.

⁶ ברכות ד, א. הובא בפרש"י עה"פ.

⁷ חגיגה ה, ב.

⁸ ראה גם ד"ה קטנתי דליל ויום ש"פ וישב תשי"ז (תו"מ ח"י"ח ע' 217 ואילך). וש"נ.

⁹ פמ"ו.

¹⁰ ראה לקו"ש שם ע' 143. וש"נ.

¹¹ פ' ראה טו, יח.

¹² מדרש תהלים מזמור קלו, ע. ויל"ש שם (רמז תתפג).

¹³ הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועיב פ' וישב ומס' מנחה בלולה יתרו כ, ט. וראה מכילתא דרשב"י יתרו שם.

¹⁴ יתרו שם.

אבל ביום השבת - שאז העבודה היא באופן נעלה יותר, כיון שאלקות הוא בגילוי יותר, ונמצאים בקירוב כו' - הנה לא זו בלבד שאין צורך בל"ט מלאכות החול, אלא עוד זאת, שעשייתן היא איסור ועבירה, כי, ביום השבת אסור שיהיה ענין של מציאות, אלא "ויכולו השמים והארץ"¹⁵, כהפירוש בזה¹⁶ "שהשמים והארץ עומדים בתנועה של כליון אל כח הפועל - כח הבורא - שברא אותם.

ובינתיים, בין שבת לחול, ישנם ימים טובים, שבהם ענין המציאות ויש הוא יותר משבת, שלכן הותרו ימים טובים במלאכת אוכל נפש, אף שבשבת הרי זה דבר האסור.

אמנם, גם ביום השבת ישנו ענין של עבודה ומלאכה - אכילה ושתייה, שזהו גם מציאות של יש, אלא שזהו מציאות של יש בענינים דקדושה, אבל אף כל פי כן הרי זה נעשה דם ובשר כבשרו של הגוף הגשמי.

ולמעלה מזה הוא יום הכיפורים, שנקרא "יום הקדוש"¹⁷, שבו כל ישראל דומין למלאכים¹⁸ - בהבדלה לגמרי מהעולם, שלכן ישנו אז החיוב דהחמשה עיניים¹⁹, כולל גם העינוי בנוגע למציאות של אכילה ושתייה.

והביאור בזה - מצד שני ענינים הנזכרים לעיל; כיון שאלקות מאיר אז בגילוי יותר, אזי רואים אור, ובדרך ממילא מבטל האור את מציאות היש, הדבר הגשמי והכלי! וגם מצד המקבל - ניכרת בו השפלות ביותר, מצד ריחוק הערך שלא הבחין בו עד עתה.

ועל פי זה מבואר גם הטעם לאמירת "סלח לנו .. כי חטאנו מחל לנו . . כי פשענו" בתפלת שמונה עשרה דוקא!

ידועה הקושיא בזה, דלכאורה, ענין הסליחה ומחילה על עוונות ופשעים, היה צריך להיות בתחילת העבודה, בתחילת התפלה, שכן, לפני שנגשים אל המלך צריכים לבקש תחילה סליחה ומחילה, ולאחרי זה יכולים להכנס להיכל המלך! ואילו הסדר הוא - שבסוף התפלה, לאחרי שכבר אמר פסוקי־דזמרה וההקדמה שלפני זה, ברכות קריאת שמע וקריאת שמע, עד שהגיע לשמונה עשרה, שאז עומד הוא "כעבדא קמי מריה"²⁰, ביטול לגמרי - אזי נזכר שישנו ענין של חטא ופשע שצריך לשוב על זה בתשובה ולבקש על זה סליחה ומחילה!?

¹⁵ בראשית ב, א.

¹⁶ ראה אוה"ת עה"פ.

¹⁷ ראה שבת קיט, א. זח"ב מז, ב. אוה"ת נ"ך ע' רעה. סהמ"צ להצ"צ קעט, ב.

¹⁸ ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"י ס"ט. סתר"י ס"ט. וש"נ.

¹⁹ ראה יומא רפ"ח. טושו"ע ואדה"ז או"ח רסתר"א

²⁰ שבת יו"ד, א.

ומבואר בזה²¹ - שיש ענינים כאלו, שקודם שעומד לפני המלך בשמונה עשרה, אינו רואה כלל שזהו ענין של חטא ופשע, שכן, "דרך איש ישר בעיניו"²²; אבל כאשר נכנס לפלטרין של מלך, ועומד "כעבדא קמי מריה" - אזי תופס שזהו מעמד ומצב ד"מחוי במחוג קמיה מלכא", [מראה ברמז בפני המלך] שהרי "מלא כל הארץ כבודו"²³, "את השמים ואת הארץ אני מלא"²⁴, ולכן, גם מה שהיה "ישר בעיניו", והיה לזה מקום בשכל, להיותו מבחוץ - הנה בשעה שתופס שעומד לפני המלך, אזי רואה שצריך לבקש על זה "סלח לנו", כיון שזהו ענין של "חטא", ויתירה מזה, שזהו ענין של "פשע", "פשעים אלו המרדמים"²⁵.

וזהו גם מה שכתוב באגרת הקודש בענין "כל הקרוב כו" שצריך להיות "יותר שפל רוח למטה", "קטנתי", שלכן היה יעקב "קטן" . במאד מאד בעיניו, ועד ש"נדמה בעיניו שחטא": לכאורה אינו מובן! אם היה אצל יעקב ענין של חטא - הרי עוד לפני זה היה צריך לשוב בתשובה, ובודאי שב בתשובה! ובכלל, הרי "האבות הן הן המרכבה"²⁶, שבכל ימיהם ובכל פעולותיהם היו במעמד ומצב של "מרכבה"²⁷, ואם כן, איך יתכן אצל יעקב ענין של חטא, שיכול לגרום ש"יבוא²⁸ הפני"?!

ומבאר על זה אדמו"ר הזקן, שכיון שהראו לו "כל החסדים" ו"כל האמת", היינו, שהעלו אותו לעולם עליון יותר - הנה גם הענינים שבמעמדו ומצבו הקודם לא נחשבו לחטא, נחשבים עתה (בעולם עליון יותר) לענין של חטא, ובמילא הרי זה יכול לגרום שישתלשל מזה למטה מטה כו'.

ויש לומר בדרך אפשר, שזהו הטעם שדוקא ב"ברכת הגומל" מצינו הענין ד"חייבים", אף שלא מצינו זאת בכל שאר הברכות, ברכות הניה וברכות הודאה;

²¹ ראה לקו"ש שם הערה 37. וש"נ.

²² משלי כא, ב.

²³ ישע"י ו, ג.

²⁴ ירמ"י כג, כד.

²⁵ יומא לו, ב. וש"נ.

²⁶ ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ועוד.

²⁷ ראה תניא פכ"ג (כח, ב). רפל"ד. ובכ"מ.

²⁸ וישלח שם, יב.

ברכת הגומל היא הודאה להקב"ה על היציאה מן המיצר אל המרחב, ובלשון הכתוב במזמור תהלים שבו נזכרו אלו שחייבים להודות; "ממצוקותיהם יושיעם"²⁹, ולכן, "יודו לה' חסדו"³⁰, "ויזבחו זבחי תודה"³¹, - שזהו גם ענין ברכת הגומל, שהיא על דרך קרבן תודה בזמן שבית המקדש היה קיים³².

ולכן, כאשר יהודי רואה "חסדים" ו"אמת", אזי נעשה אצלו הענין ד"קטנתי", שמעורר אצלו התבוננות במעמדו ומצבו, ובא לידי הכרה, שגם הענינים שהיו עד עתה כדבעי, "ישר בעיניו", וגם לאמיתתו של דבר, להיותו בעולם שלמטה מהעולם שממנו נמשכו ה"חסדים" וה"אמת" - הרי כיון שהעלו אותו למעמד ומצב נעלה יותר בגילוי אלקות, "קמי מלכא", הקב"ה התגלה בפניו בגילוי חדש, אזי נחשבים גם ענינים אלו לחטא, ולכן נרגש אצלו שהוא במעמד ומצב ד"חייבים".

וענין זה נמשך אחר כך גם למטה - בברכת הגומל בדיבור, ובפרהסיא, שהרי ברכת הגומל צריכים לאמרה בפני עשרה".

קטע משיחת י"ב תמוז, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשכ"א ח"ג ע' 108.

²⁹ קז, יג"ט.

³⁰ שם, חטו-כא-לא.

³¹ שם, כב.

³² ראה רא"ש ברכות פ"ט ס"ג. פרש"י צו ז, יב. זבחים ז, א (ד"ה לא דידי').